

УДК 81'373.47:316.774

<https://doi.org/10.23939/sjs2024.01.059>

Марія Бутиріна

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,
просп. Дмитра Яворницького, 19, Дніпро
butyrima@gmail.com
ORCID: 0000-0002-5048-5187

Зоряна Галаджун

Національний університет «Львівська політехніка»,
вул. С. Бандери, 12, Львів
zoriana.v.haladzhun@lpnu.ua
ORCID: 0000-0002-3487-6057

Лілія Темченко

Дніпровський національний університет ім. О. Гончара,
просп. Гагаріна, 72, Дніпро
lvtem323348@gmail.com
ORCID: 0000-0002-7072-013X

КОНЦЕПТОСФЕРА МОВИ ВОРОЖНЕЧІ В ПРОПАГАНДИСТСЬКОМУ ДИСКУРСІ КРАЇНИ-АГРЕСОРА

© Бутиріна М., Галаджун З., Темченко Л., 2024

У статті зроблено спробу каталогізувати ключові маркери мови ворожнечі, які застосовують у пропагандистських наративах країни-агресорки для створення образу ворога. Проаналізовано масив пропагандистського матеріалу, продукovanого мережевим російським телеграм-каналом «СлежуЗа». Ідентифіковано найбільш частотні й значущі для пропагандистської екосистеми Російської Федерації концепти «українофобія», «русофобія», «загниваючий захід», «проект Анти-Росія».

Схарактеризовано екстралінгвістичні обставини походження кожного з концептів; виявлено етимологічний шар кожного концепту для виявлення його первинного смислу; з'ясовано полярні складники концептів через експлікацію лексем з асоціативними зв'язками, міфологем, культурем, ідеологем; реконструйовано мовну картину світу, уґрунтовану певним концептом. Осмислено історичні маніфестації концептів, що забезпечують їхню впливовість через діакронію «візій» Російської Федерації. Проблематизовано ефект інформаційної бульбашки, до якої потрапляють реципієнти російського мережевого каналу «СлежуЗа» з огляду на транскордонність телеграм-середовища і недостатню розвиненість медіакритичного мислення українських користувачів.

Зазначено, що мова ворожнечі, інструментально застосована в гібридних впливах, інспірувала агресію проти нашої країни і нині застосовується для легітимізації воєнних дій. Зроблено висновок про те, що пропагандистські кампанії, які розгортаються навколо прецедентних наративів, експлуатують бінарну опозицію Ми/Вони, що тримає у фокусі суспільної уваги образ ворога. Вказано, що лексичне розширення мови ворожнечі

відбувається шляхом створення неологізмів та оказіоналізмів. Виявлено, що периферійні смисли розглянутих концептів є ситуативними за характером застосування, мають високий рівень асоціативності та алюзивності щодо історичного минулого.

Ключові слова: мова ворожнечі, наративи, пропаганда, мережева комунікація, телеграм-канали, образ ворога, концепт, концептосполука.

Вступ. Мова ворожнечі, орієнтована на поляризацію соціуму за універсальними диференційними ознаками, завжди забезпечувала соціально-психологічний складник війни, підсилювала її інформаційну компоненту, скеровувала настановчість агресії. Потужну інструментально-технологічну роль мова ворожнечі відіграла в підготовці та здійсненні гібридної війни Росії проти України. Як відомо, ключовим аргументом виправдання Кремлем повномасштабного вторгнення до України стала теза про «ворожість» нашої країни до Росії та росіян. Вона утворила ключовий фрейм пропагандистської кампанії, яку країна-агресор проводила, готуючи ґрунт для війни від початку 2000-х років.

Образ ворога став інструментом кремлівської політики, що використовувався для формування антиукраїнських настроїв як у російському медіапросторі, так і серед лояльних до Кремля західних аудиторій. Мовна проєкція образу була зреалізована через концепти та концептосполуки з різним ступенем інвективності, що пов'язано з варіативними рівнями мови ворожнечі. Ми потрактуємо її як комунікаційний феномен, що передбачає акт приниження цілих груп та суб'єктів, які є окремими представниками спільнот, їх стигматизацію, дегуманізацію, деантропологізацію тощо. Такого погляду дотримується дослідник В. М. Супрун, який зазначає, що «починаючи з 2014 року український соціум перманентно перебуває в тригері війни», а «нова модель риторики антагонізму отримує назву “мова ворожнечі”» [1].

Постановка проблеми. Проблема існування телеграм-каналів, що через мімікрію під українські медіа не розпізнаються українськими користувачами, залишається нині актуальною та загрозливою. За словами заступниці міністра оборони Г. Маляр, «мільйони українців сьогодні підписані на Telegram-канали, які заповнюються і ведуться російською федерацією, її представниками» (АрміяІнформ. 17.11.2022). На наш погляд, така увага до ворожих каналів інформації почасти зумовлена низьким рівнем медіакритичного мислення українців, а саме: невмінням ідентифікувати російські джерела інформації, незнанням основних маркерів пропагандистського дискурсу тощо. Тож робота з виокремлення й систематизації мовних маркерів пропаганди з подальшою трансляцією їх у медіаосвітні практики є вагомою й перспективною в контексті протидії гібридним загрозам з боку Російської Федерації.

Актуальність. Вивчення мови ворожнечі актуалізоване сьогодні потребою наукового студювання дискурсивного поля війни, визначення настановчих мовних формул, які виявляють себе у воєнних реаліях.

Загальним місцем у гуманітаристиці є твердження про інтенціональність мови і зв'язок її з екстралінгвістичними чинниками, що виразно унаочнено вже наявним досвідом осмислення дискурсивного виміру російсько-української війни. Мова ворожнечі, інструментально застосована в гібридних впливах, інспірувала агресію проти нашої країни; через формування відповідних настроїв, оцінок, упереджень, настанов сприяла легітимізації воєнних дій. Уважаємо, що вивчення мови ворожнечі періоду російсько-української війни, фіксація мовних формул Кремля, що засвідчують геноцидальні наміри стосовно України, може стати внеском у підготовку доказової бази для Міжнародного кримінального суду.

Формулювання мети та завдань статті. Метою наукової розвідки є ідентифікація ключових маркерів мови ворожнечі, застосовуваних для створення образу ворога, а також каталогізація їх відповідно до ключових пропагандистських наративів, визначених як найвпливовіші Держдепартаментом США напередодні повномасштабної війни [2].

Мету зrealізовано на масиві пропагандистського матеріалу, продукovanого мережевим російським Телеграм-каналом «СлежуЗа». Як зазначено в нашому попередньому дослідженні, цей канал належить до Z-мережі воєнкорів; його наповнюють пропагандисти, які мімікують під журналістів, що працюють у зоні бойових дій; канал реалізує потужний арсенал пропагандистських прийомів, спрямованих на дискредитацію ЗСУ, передусім через застосування мовних формул hate speech [3].

Мета передбачила виконання таких завдань.

По-перше, виявлення прецедентних концептосполук у субканалах названої мережі дозволило обґрунтувати ефект інформаційної бульбашки, створеної воєнкорами.

По-друге, каталогізовані відповідно до ключових пропагандистських нарративів концепти й концептосполуки дозволили створити матрицю маркерів пропагандистського дискурсу, за якими автоматичним шляхом можна буде визначати приналежність тих чи інших медіамайданчиків до ворожих ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мова ворожнечі як соціокультурний феномен, що має потужний екстралінгвістичний вплив, перебуває у фокусі досліджень від середини ХХ ст. Зазвичай дослідники зосереджують увагу на таких комунікаційних чинниках: рецептивний (вразливі соціальні групи, що стають об'єктами hate speech), металінгвістичний (способи кодування дискримінаційних повідомлень, лексичний арсенал мови ворожнечі, сугестивний чи маніпулятивний вплив, сформований патогенним текстом), промоційний (канали просування й впливу), емотивний (суб'єкти впливу) тощо. Фундаментальне кросдисциплінарне дослідження мови ворожнечі напередодні війни провели українські науковці Олена Харитоненко, Людмила Савенкова, Юлія Полтавець, Ірина Заїнчківська [4].

Контекст війни змінив дослідницький ракурс, наперед вийшов медійно-пропагандистський аспект функціонування мови ворожнечі. Значна увага сьогодні приділена її мережевій проєкції, адже саме соціальні мережі створюють простір для слабо контрольованого застосування ворожих висловлювань.

Дослідники описують мову ворожнечі як найбільш динамічний лексичний шар мови, що виникає як вербалізована рефлексія на воєнні реалії [5]; як складник гібридних нарративів [6]; як інструмент цифрової пропаганди [7].

Як форму комунікативної дискримінації, побудованої на бінарних опозиціях, мову ворожнечі розглядає Г. Л. Сарміна [8]. Вона пропонує вивчати означений феномен на основі трьох моделей – локутивної, іллокутивної та перлокутивної. Відповідно до мети нашої розвідки вважаємо за доцільне зосередитися на локутивному аспекті, адже саме добір лексики у висловлюваннях сигналізує про формальні ознаки комунікаційної ситуації, покласифікованої як мовнодискримінаційна. Натомість інтенціональні виміри висловлювань (інтенція + ефект впливу) стосуються радше медіакритичних та юридичних оцінок цього явища.

Активно також розвиваються дослідження щодо автоматичного вияву мови ворожнечі в мережевому середовищі. Зокрема, у дослідженні А. Чхабри та Д. Вішвакарми узагальнено найсучасніші методи вияву мови ворожнечі, висвітлено створені вручну алгоритми на основі глибокого навчання з урахуванням мультимодальних та багатомовних вхідних даних [9]. Узагальнено методи виявлення і категоризації мови ворожнечі подають Р. Ріні, Е. Утамі та А. Д. Хартанто [10]. Дослідники Ф. Айо, О. Фолорунсо пропонують імовірну модель кластеризації для класифікації мови ворожнечі у Твіттері [11].

Методологія дослідження. Для формування вибірки емпіричного матеріалу проведено контент-моніторинг пропагандистського російського телеграм-каналу «СлежуЗа». Мімікрія каналу під псевдоопозиційний нівелює критичність рецепції з боку українського сегмента телеграм-аудиторії та водночас надає багатий матеріал для вивчення зразків «hate speech», що функціонує в маніпулятивних контекстах.

У дослідженні використано метод концептуального аналізу, який дозволив простежити динаміку функціонування слів-репрезентантів мови ворожнечі в ключових пропагандистських нарративах Російської Федерації. Ми орієнтувалися на класичну схему, що оприявнює полярну структуру концепту й дозволяє експлікувати його ядерні та периферійні сенси. Концептуальний аналіз передбачав такі етапи: характеристика референтної ситуації, до якої належить концепт (екстралінгвістичні обставини його походження); виявлення етимологічного шару концепту для оприявнення його первинного смислу; встановлення полярних складників концепту через експлікацію лексем з асоціативними зв'язками міфологем, культурем, ідеологем тощо; реконструкція мовної картини світу, уgruntованої певним концептом. Взятю до розгляду значний невербалізований складник концептів, застосованих у пропагандистських цілях, та виявлено взаємопов'язаність і ситуативну синонімічність концептів з арсеналу мови ворожнечі, спрямованої проти нашої країни.

Варто зазначити, що мова ворожнечі, застосована російською пропагандою, має детермінований історичними «візіями» контекст, котрий визначає її формульність та впливовість. Саме тому звернено увагу на діахронію як на темпоральну характеристику концептів, що оприявнює їх історичні маніфестації, значущі також у ідеологічній картині світу Росії «тут і зараз».

Виклад основного матеріалу. Напередодні повномасштабної війни на сайті Держдепартаменту США були оприявлені ключові нарративи, які російська пропагандистська машина наполегливо впроваджувала в глобальний інформаційний простір задля виправдання своїх політичних цілей. В огляді підкреслено, що ці облудні нарративи функціонують як шаблони, які дозволяють інверсувати дійсність відповідно до настанов пропагандистської екосистеми Росії. По-перше, викривленню піддано диспозицію «агресор – жертва». Як наслідок, ксенофобія трансформується в русофобію і стає основою виправдально-обвинувачувального дискурсу. По-друге, уся концептосфера російської пропаганди засвідчує інверсію як в синхронії, так і в діахронії історичного дискурсу, котрий інструментально застосовують у маніпулятивних цілях. По-третє, у пропагандистській екосистемі Кремля використовують нарративи, що суперечать один одному, утворюють когнітивну плутанину в картині світу внутрішньої та зовнішньої цільової аудиторії.

Дослідники польського Центру східних досліджень імені Марєка Карпа вказують на інші характеристики пропагандистських технологій Росії: «На думку російських теоретиків пропаганди, ключ до успіху полягає у використанні кількох основних принципів: широкомасштабні та довгострокові операції; повторення спрощеної інформації, що підштовхує одержувача до диференціації «ми і вони»; збудження емоцій одержувачів; апеляція до російського культурного коду, невід'ємною частиною якого є чіплення за ідею імперії» [12].

Грунтуючись на згаданому огляді нарративів, представлених Держдепартаментом США, уводимо до аналізу концепти, які є частотними й значущими для пропагандистської екосистеми Російської Федерації.

1. «Укронацизм»

«Українці – нацисти» – одна з базових лексичних формул, що інспірує агресію та підтримує українофобію у внутрішньому інфпросторі Росії й виправдовує кремлівську агресію. Формула презентована концептом «укронацизм», що є штучним конотативним утворенням, яке підтримують семіотичні практики пропаганди. Технологічний характер концепту ілюструє стаття Чарлі Смарта «How the Russian Media Spread False Claims About Ukrainian Nazis», опублікована у виданні The New York Times 2 липня 2022 року, де показано вибухоподібне зростання кількості згадок про «українських нацистів» у публікаціях російської преси, починаючи з 24 лютого 2022 року (див. рис. 1). Відтоді поняття «укронацисты», «нацисты», «фашисты», «укрофашисты», «каратели» стають ключовими у низці концептосполук, забезпечуючи інверсію ролей «агресор – жертва». Етимологію концепту визначає референція до тоталітарної політичної ідеології, яка виникла в Німеччині після Першої світової війни та інтегрувала низку явищ, засуджених світовою спільнотою як злочин проти людяності, – експансіонізм, вождизм, екстремізм, ксенофобія тощо. У дискурсивних практиках радянського тоталітаризму явище, позначуване концептом, було піддане остракізму й марковане як гранично ганебне. Означений бекграунд увійшов до ядерного сенсу концепту «укронацизм», утвореного поєднанням національно

маркованої основи «укро» й ідеологеми «нацизм», та забезпечив вмотивовану алюзіями історичної пам'яті радянської людини настанову на засудження/заперечення всього українського як тотожного нацизму. Периферійні сенси концепту представлено концептосполуками «украинская хунта», «киевский режим», «полицаи хунты», «украинские боевики», «боевики ВСУ», «сатанисты», «наймиты НАТО», «радикальные националисты», «украинские неонацисты», що також апелюють до історичних уявлень про німецький нацизм і відповідно до пропагандистського задуму презентують злочинність та нелегітимність влади в Україні. Висока частотність наведених концептосполук підноситься до геббельсівського принципу ефективної пропаганди. Репрезентантами концепту виступають також метафори «коричневая чума XXI века», «коричневый яд» тощо.

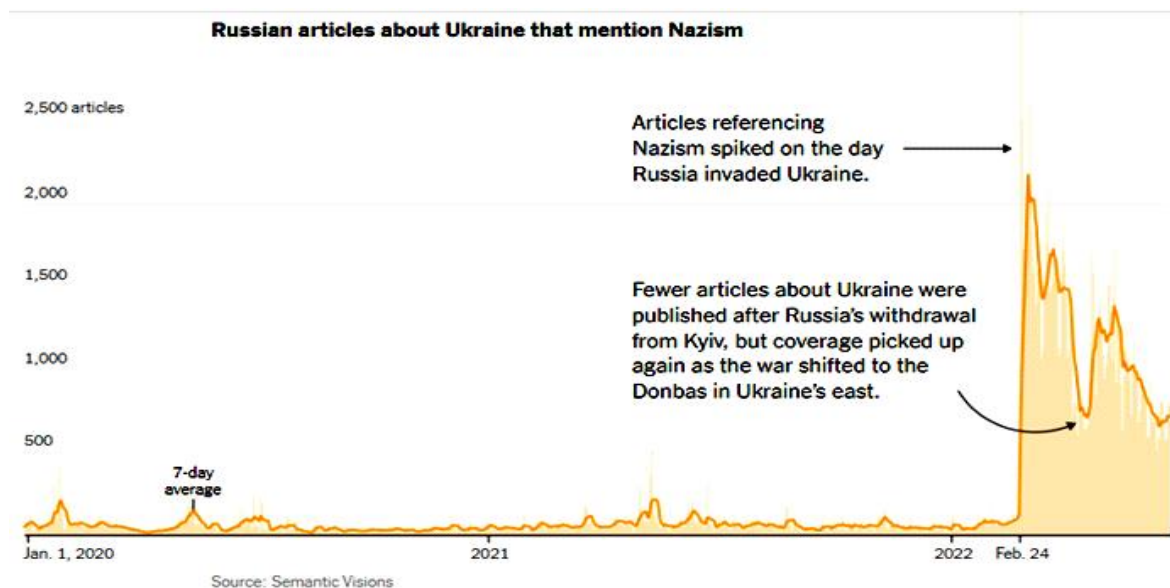

Рис. 1. Російські статті про Україну, де згадується нацизм. Джерело [13]

2. «Русофобия»

Цей концепт безпосередньо пов'язаний з концептом «укронацизм», оскільки російські канали наголошують на інспірованому пропагандою причинно-наслідковому зв'язку: «нацисти, тому що русофоби». Дискурс, що розгортається навколо зазначеного концепту і підживлюється ним, формує, за влучним виразом П. Померанцева? «ментальність облоги» (Для чого росіянам «русофобія»? Дослідник Пітер Померанцев про новий рівень пропаганди Росії. Радіо Свобода. 5.11.2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiya-propahanda-russkiy-mir/32117144.htm>).

Русофобія угрунтовує презумпцію невинуватості держави-агресора, стає ключовим аргументом «безпідставності» ненависті світу до усього російського, виступає консолідованим чинником у середовищі «своїх», вороже налаштованих проти «чужих». Означеним наративом пронизані всі повідомлення, що так чи інакше стосуються підтримки України – дипломатичної, економічної, збройної тощо. Історик Тімоті Снайдер називає русофобію «формою імперської пропаганди» та «імперським виправданням воєнних злочинів рф в Україні» [14].

Впливовеність концепту «русофобія» можна пояснити його потужним історичним корінням. Дослідники Польського центру східних студій Йоланта Дарчевська та Пьотр Жоховський датують походження цього концепту серединою XIX ст. і функціонально пов'язують із підтримкою тогочасного російського імперського та цивілізаційного дискурсу [12]

Пізніше русофобія стане «провідним фреймом російської вертикальної та мережевої пропаганди» [3]. На рис. 2 можемо побачити динаміку згадок русофобії МЗС Росії, каналами Sputnik і RT. Вибухоподібний сплеск медіапрезентації концепту у 2014–2017 роках засвідчує його штучний характер.

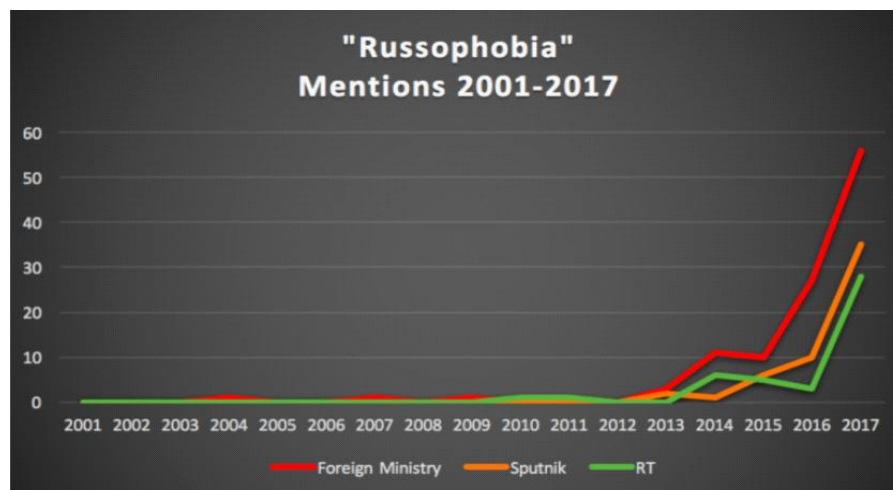

Рис. 2. Графік із згадуванням слів «русофобія» і «русофоб» МЗС Росії, Sputnik і RT, 2001–2017 рр. [15]

Пропагандистський дискурс працює на формування іміджу русофобських країн, русофобських міждержавних об'єднань, русофобських інституцій, русофобських амбасадорів тощо. Відповідне маркування отримують цілі країни та їх громадяни: друзями-русофобами воєнкори називають латвійців (ANNA-News. 28.07.2023); ярлик русофоба за миротворчу заяву отримує Папа Римський Франциск (Воєнкор Котенок. 3.08.2023).

Периферійні сенси концепту «русофобия» презентують субконцепти «бытовая русофобия», «скоморошья русофобия», «русофобские заукраинские идеи», «осатанелая русофобщина», «русофобская шпиономания».

Варто зазначити, що в історичному контексті русофобія пов'язується із імперським нарративом виродженої Європи і західного світу, що занепадає. Системність пропаганди передбачає постійне відтворення образу ворога-русофоба через демонстрацію перманентного суперництва із Заходом. Для демонстрації переваг над узагальненим ворогом запроваджено концепт «загнивающего Запада», який охоплює країни Європи, а також США – держави, яка, за твердженням пропагандистів, демонструє декаданс у сфері культури та моралі.

3. «Загнивающий Запад»

Означений концепт має давнє ідеологічне коріння. Як пропагандистський інструмент його застосовували ще за часів війни 1812 року, яка, крім бойових зіткнень, містила й потужний інформаційний складник, що мав на меті дегуманізацію й дискредитацію ворога. І Франція, і Російська імперія застосовували дзеркальні обвинувачення противника в антилюдській політиці, руйнуванні гуманістичних цінностей, тотальному занепаді.

Концепт акумулює кілька мотивованих пропагандистськими цілями меседжів, представлених відповідними концептосполуками: «западные кураторы» (апеляція до несамостійності України); «коллективный Запад» (наголос на масштабності та консолідованості ворога); «декаданс Запада» (термін Джордана Пітерсона, до якого звертаються пропагандисти).

4. «Проект Анти-Россия»

Цей концепт пов'язаний із усіма вище зазначеними концептами, інтегрує історично-ревізіоністські нарративи Кремля, спрямовані на ствердження Росії як наддержави, котрій тотально протистоїть колективний Захід. Проект «Анти-Росія» охоплює інверсовані потрактування історії від XIX ст. При цьому найактивніше педалюється тема перемоги СРСР (читайте Росії) над нацистською Німеччиною в Другій світовій війні, що маніфестує статус РФ як визволительки Європи від «нацистської скверни». Пов'язано з цим у пропагандистському дискурсі розвиваються два нарративи:

війна з Україною, де встановлено «нацистський режим», – це продовження війни 1941–1945 років; країна, що поборолла нацизм, має історичне право диктувати свою волю іншим державам, серед них Україна. Наприклад, спостерігаємо у воєнкорівській мережі такі ототожнення: «Солдат ВОВ и СВО» (Репортер Руденко V. 24.10.2022), «Нацисты – немцы» («Нацисты минируют Купянск. При отходе «немцы» планируют подорвать практически все объекты инфраструктуры» (Репортер Руденко V. 11.08.2023)).

Концепт побудовано шляхом заперечення етноніма Росія, що демонструє ворожу настановчість щодо будь-яких реалій, пов'язаних з Російською Федерацією. Резонансності концепт набув у зв'язку з оприлюдненням псевдонаукової статті російського президента В. Путіна «Про історичну єдність росіян та українців» від 12 липня 2021 року. Водночас зміст концепту оформився раніше, був представлений лідером РФ на Мюнхенській безпековій конференції 2007 р. і здобув розвиток як доктрина Путіна. Периферійні поля концепту утворюють розлогу мережу субконцептів, які репрезентують окремі аспекти інверсованої картини світу в синхронії та діахронії: «Великая Отечественная война», «ВОВ», «9 мая», «День победы», «Советский солдат-освободитель», «Бес-смертный полк», «ветераны», «фронтовики», «свиноВермахт», контекстно згадують імена героїв «Гастелло», «Алеша», «Братья Шумовы» тощо.

Частина з них через префікс де- утворюють антонімічне поле і формують диспозицію на знищення проєкту «Анти-Росія», представленого означеним концептом. Серед них – «денацифікація», «демлітаризація», «деукраїнізація». За оцінкою дослідника В. Лозового, наведені концепти свідчать про намір «фактичного знищення національно свідомих (у кремлівському трактуванні – нацистських) українців» [16].

Як бачимо, концепти «укронацизм», «руссофобия», «загнивающий Запад», «анти-Россия» є конструктами, що містять хибні причинно-наслідкові зв'язки та входять до пропагандистської картини світу як взаємопідтверджувальні згорнуті смислові структури. Завдяки самореференції та інореференції телеграм-каналів, які входять до мережі СлежуЗа, досягається кумулятивний ефект пропагандистського впливу: користувачі опиняються в бульбашці з одноманітним контентом і когнітивними наслідками одноманітної хибної медіареальності.

У таблиці узагальнено концепти російської пропаганди, вказано на репрезентанти, які є маркерами пропагандистських наративів.

Каталог концептів-репрезентантів мови ворожнечі в дискурсі російського телеграм-каналу «СлежуЗа» (травень 2022–вересень 2023 рр.)

Концепт	Кількість згадок	Репрезентанти концепту	Частотні концептосполуки	Приклади
1	2	3	4	5
Укронацизм	5932	«Четвертый рейх», «Укровермахт», «нацисты», «укронацисты», «фашисты», «укрофашисты», «Бандеровський режим», «каратели», «боевики», «экстремисты», «сатанисты», «коричневая чума XXI века»	«Командование укровермахта»; «Запад спонсирует укронацистов»; «националистические части Украины; «неонацистские татуировки»; «огонь укрнацистов»; «спонсоры бандеровского режима», «задержание украинского эстремиста».	«Создание Четвертого рейха на базе Германии и примкнувших к ней “сателлитов” (Польша, стран Прибалтики, Чехии, Словакии, Румынии, Киевской республики и пр. маргиналов» (<i>СлежуЗа</i> . <i>Переслано Дмитрий Медведев</i> . 29.12.2022). «Четвертый рейх Зеленского тоже не задался» (<i>Военкор Котенок</i> . 18.06.2023).

1	2	3	4	5
				<p>«Укровермахт стреляет по домам на спор как по мишеням» (<i>Военкор Котенок. 18.12. 2022</i>).</p> <p>«Нацисты издеваются и пытаются бойцов» (<i>Операция Z: Военкоры Русской Весны. 20.01.2023</i>).</p> <p>«Работает артиллерия укронацистов» (<i>Военкор Котенок. 20.05.2023</i>).</p> <p>«Бандеровский режим должен быть стерт с лица Земли» (<i>Андрей Вышинский. 18.05.2023</i>);</p> <p>«Киевские сатанисты опечатывают корпуса и отбирают святыню у монахов» (<i>Операция Z: Военкоры Русской Весны. 06.06.2022</i>).</p> <p>«Боевики ВСУ попытались приблизиться к американской БМП «Бредли»» (<i>Операция Z: Военкоры Русской Весны. 11.08.2022</i>).</p> <p>«Немцы не хотят обучать украинских солдат, имеющих татуировки неонацистского содержания» (<i>От Сладков+. 13.08. 20230</i>).</p>
Русофобия	551	«Антироссийская истерия», «антироссийская риторика», «антироссийская политика», «антироссийские нарративы», «антироссийская ложь», «антироссийские санкции».	«Типовая либеральная русофобия», «бытовая русофобия», «скоморошья русофобия», «русифобская политика», «русифобская пропаганда», «Политики-русифобы», «друзья-русифобы», «осатанелая русифобщина», «русифобские и заукраинские идеи», «комплексное давление на Россию».	«Активно продвигается русифобская идея запретить всем гражданам въезд в страны Евросоюза» (<i>СлежуЗа. Переслано от Министерство обороны. России. 20.08.2022</i>). <p>«Градус антироссийской и антирусской истерии, захлестнувшей Украину» (<i>Военкор Котенок. 08.06.2022</i>).</p> <p>«Русифобия – главный политический инструмент Польши» (<i>Военкоры русской весны. 15.01.2023</i>).</p>

1	2	3	4	5
				<p>«Истеричка-русофоб накинулся на депутата Рады за русский язык» (<i>Военкоры русской весны. 31.05.2023</i>).</p> <p>«Итогом стала процветающая русофобия на грани с экстремизмом» (<i>СлежуЗа –Военкоры. 05.08.2023</i>).</p>
Загнивающий Запад	121	<p>«загнивающий Запад», «моральный декаданс Запада», «упадок демократии»</p> <p>«экономическая нестабильность, «двойные стандарты»; «рост лицемерия»; «содомиты».</p>	<p>«Западная идеология»; «сатанинская идея о смене пола»; «западная демократия приходит в упадок»; «адепты западной идеологии»; «засилие западной культуры»; «западные инструкторы».</p>	<p>«Твердая моральная почва, которая уходит из-под ног Запада» (<i>Сладков +. 7.05.2023</i>).</p> <p>«События показывают, насколько в мире уменьшается роль Запада. Военный альянс с его идеологией «общие ценности и общие враги» теряет свою популярность на фоне ШОС, которая открыта, инклюзивна и не идеологична» (<i>ANNA-NEWS. 12.04.2023</i>).</p> <p>«Двойные стандарты псевдоцивилизованного Запада» (<i>ANNA-NEWS. 21.04.2023</i>).</p> <p>«Экономическая нестабильность продолжает охватывать Запад» (<i>ANNA-NEWS.10.08.2023</i>).</p> <p>«Поддерживая войну на Украине, Запад хочет экономически и политически ослабить Россию, добиться социальной напряженности, сделать непригодными для проживания новые российские территории, однако в военной победе Украины он не заинтересован»;</p> <p>«Администрация Джо Байдена нагло требует от других стран подчиниться во всем содомистскому лобби» (<i>Военкор Котенок.21.06.2023</i>).</p>

1	2	3	4	5
Проект Анти-Россия	3230	«Анти-Россия», «Против России», «Против Кремля», «ВОВ», «Великая Отечественная», «Советский солдат-освободитель», «Бессмертный полк», «9 мая», «День Победы», «Ветераны», «Фронтовики», «Денацификация»	«Прозападный вектор развития»; «разрушительное влияние Запада»; «Украина – анти-Россия»; «проект – Анти – Россия».	«Западные центры влияния также никуда не исчезли, сохраняя серьёзные позиции в российских (в том числе государственных) СМИ, крупном бизнесе, сфере культуры и высшего образования, нижнем и среднем управленческом звене» (<i>Политолог Николай Севостьянов специально для канала Военкор Котенок Z: 09.06. 2022</i>). «Надо ожидать еще более быстрого превращения Молдовы во вторую анти-Россию» (<i>ANNA-NEWS. 21.07.2023</i>). «Америка участвует во всех терактах против России» (<i>Репортер Руденко V. 16.08.2023</i>). «Стоит заметить, что со времен Великой отечественной, не изменилась вера бандеровца, в то, что немец (Европа) ему поможет» (<i>Андрей Медведев. 18.07.2023</i>). «Вот по небу летит традесканция, гладиолус к атаке готов. Неизбежна денацификация, потому что мы дети цветов» (<i>СлежуЗа. Переслано Передовая культура.29.12.2022</i>).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Пропагандистські кампанії, які розгортаються навколо прецедентних наративів, експлуатують бінарну опозицію Ми/Вони, що тримає у фокусі суспільної уваги образ ворога. Постійно повторювані кліше, ярлики сприяють стигматизації всього антагонічного, надають моделі інтерпретації поточних подій та явищ. Образ ворога створюється завдяки розгортанню смислової структури базових пропагандистських концептів «українізм», «русофобія», «загниваючий Запад», «проект Анти-Россия», що є взаємодоповнюваними й сукупно утворюють картину світу, яка є системним медіаефектом мережевого пропагандистського впливу. Інформаційна діяльність розглянутої мережі ворожих телеграм-каналів розгортається на основі русофобського стереотипу.

Лексичне розширення мови ворожнечі відбувається через створення неологізмів та okazionalizmів. Периферійні смисли представлених концептів є ситуативними за характером застосування, мають високий рівень асоціативності та аллюзивності щодо історичного минулого. Історія застосовується пропагандистами як інформаційна зброя.

Усі пропагандистські засоби й методи впливу на масову аудиторію, які застосовувала нацистська Німеччина під час Другої світової війни, сьогодні активно впроваджені російськими пропагандистами, зокрема воєнкорами Z-мережі «СлежуЗа». Для російських нарративів, що висвітлюють перебіг так званої СВО, характерні гранична спрощеність та експресивність. Посилена негативна семантика, дегуманізуючі метафори покликані демонізувати українське суспільство, принизити патріотичний настрій, підкреслити агресивність українців, презентувати її як природну рису нації.

Системне використання негативних і зневажливих лінгвістичних конструкцій спрямовано на заперечення української нації та української держави. Повторюваність нарративів, самореференції кожного конкретного «воєнкора» та інореференції між каналами Z-мережі «СлежуЗа» в просуванні типових пропагандистських концептосполук створює для реципієнтів інформаційну бульбашку, що закріплює ефект пропагандистського впливу.

Перспективи подальших досліджень мови ворожнечі в пропагандистському дискурсі країни-агресора вбачаємо в розробці програмних алгоритмів автоматичної ідентифікації ворожих нарративів на підставі визначених нами лексичних маркерів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Супрун В. М. «Мова перемоги» в інформаційному дискурсі війни. *Обрії друкарства*. 2022. № 1 (11). С. 131–142.
2. Russia's Top Five Persistent Disinformation Narratives. URL: <https://www.state.gov/russias-top-five-persistent-disinformation-narratives/20.01.2022>
3. Бутиріна М. Темченко Л. Телеграм як середовище просування російських дезінформаційних нарративів: канали, методи, фрейми. *Communications and Communicative Technologies*. Вип. 23. 2023. URL: <https://cct.dp.ua/index.php/journal/article/view/227>
4. Kharytonenko O., Savenkova L., Poltavets Yu, Zainchkivska I. Hate speech: Challenges and responses (Example of a university environment). *Interdisciplinary Studies of Complex Systems*. 2020. № 20. P. 49–72. URL: <http://iscs-journal.npu.edu.ua/article/view/260195/256562>
5. Притула М. М. Лексичні тенденції воєнного часу: утворення нової лексики для віддзеркалення сучасності. Збірник статей за матеріалами I Всеукраїнської (НЕ)класичної наукової інтернет-конференції «Мовно-літературний коворкінг» (22 листопада 2022 року), м. Харків. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. 281 с.
6. Макарець Ю. Довколотовні гібридні наративи в російсько-українському протистоянні. *Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*. 2022. № 1(31). С. 21–26.
7. Свідерська О., Гупало С. Психологічні особливості сприймання мови ворожнечі // *Вісник Національного університету оборони України*. 2022. № 67(3), С. 112–119. URL: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-67-3-112-119>
8. Сарміна Г. Л. Особливості функціонування мови ворожнечі в інтернет-просторі // *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Філологія. 2019. Вип. 7. С. 27–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2019_7_9
9. Chhabra A and Vishwakarma D. A literature survey on multimodal and multilingual automatic hate speech identification. *Multimedia Systems*. 2023. No. 29. URL: <https://doi.org/10.1007/s00530-023-01051-8>
10. R. Rini, E. Utami, A. D. Hartanto. Systematic Literature Review Of Hate Speech Detection With Text Mining. 2nd International Conference on Cybernetics and Intelligent System (ICORIS), Manado, Indonesia, 2020, pp. 1–6. URL: [doi: 10.1109/ICORIS50180.2020.9320755](https://doi.org/10.1109/ICORIS50180.2020.9320755)
11. Ayo F. E., Folorunso O., Ibharalu F. T., Osinuga I. A., Abayomi-Alli A. A probabilistic clustering model for hate speech classification in twitter. *Expert Syst. Appl.* 2021. URL: <https://doi.org/10.1016/j.eswa.2021.114762>
12. Darczewska Jo., Zochowski P. Rusofobia w strategii Kremla. *Broń masowego rażenia. Ośrodek Studiów Wschodnich*. 2.11.2015. URL: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/punkt-widzenia/2015-11-02/rusofobia-w-strategii-kremla>

13. Smart, Ch. How the Russian Media Spread False Claims About Ukrainian Nazis. The New York Times. 2.07.2022. URL: <https://www.nytimes.com/interactive/2022/07/02/world/europe/ukraine-nazis-russia-media.html>
14. Для чого росіянам «русофобія»? Дослідник Пітер Померанцев про новий рівень пропаганди Росії. Радіо Свобода. 5.11.2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiya-propahanda-russkiy-mir/32117144.htm>
15. #PutinAtWar: How Russia Weaponized “Russophobia”. DFRLab. 15.02.2018. URL: <https://medium.com/dfrlab/putinatwar-how-russia-weaponized-russophobia-40a3723d26d4>
16. Лозовий В. Використання образу ворога та “мови ворожнечі” як складова антиукраїнської політики Кремля. Матеріали III Міжнародної наукової конференції «Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки», 2023. С.102–107. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/41099>

REFERENCES

1. Suprun, V. M. (2022). «Language of victory» in the informational discourse of war. Horizons of printing: scientific journal. Vol. 1 (11). P. 131–142.
2. Russia’s Top Five Persistent Disinformation Narratives. (2022). URL: <https://www.state.gov/russias-top-five-persistent-disinformation-narratives/20.01.2022>
3. Butyrina, M. Temchenko L. (2023). Telegram as a medium for promoting Russian disinformation narratives: channels, methods, frames. Communications and Communicative Technologies. Vol. 23. URL: <https://cct.dp.ua/index.php/journal/article/view/227>
4. Kharytonenko, O., Savenkova, L., Poltavets, Yu, Zainchivska I. (2022). Hate speech: Challenges and responses (Example of a university environment). Interdisciplinary Studies of Complex Systems No. 20. P. 49–72. URL: <http://iscs-journal.npu.edu.ua/article/view/260195/256562>
5. Prytula, M. M. (2022). Lexical trends of the wartime: the formation of a new vocabulary to reflect modernity. A collection of articles based on the materials of the 1st All-Ukrainian (NON) Classical Scientific Internet Conference «Linguistic and Literary Coworking». Kharkiv. Kh.: V.N. Karazin KhNU, 281 p.
6. Makarets, Yu. (2022). Near-speaking hybrid narratives in the Russian-Ukrainian conflict. Literary studies. Linguistics. Folkloristics. Vol. 1(31). P. 21–26.
7. Sviderska, O., Gupalo, S. (2022). Psychological features of the perception of the language of the enemy. Bulletin of the National Defense University of Ukraine. Vol. 67(3), 112–119. URL: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-67-3-112-119>
8. Sarmina, G.L. (2019). Peculiarities of the functioning of hate speech in the Internet space. Scientific notes of the National University «Ostroh Academy». Series: Philology. 2019. Vol. 7. P. 27–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2019_7_9
9. Chhabra A and Vishwakarma D. (2023). A literature survey on multimodal and multilingual automatic hate speech identification. Multimedia Systems. 29:3. (1203–1230). Online publication date: 1-Jun-2023. URL: <https://doi.org/10.1007/s00530-023-01051-8>
10. R. Rini, E. Utami, A. D. Hartanto. (2020). Systematic Literature Review Of Hate Speech Detection With Text Mining. 2nd International Conference on Cybernetics and Intelligent System (ICORIS), Manado, Indonesia, P. 1–6. URL: doi:10.1109/ICORIS50180.2020.9320755
11. Ayo, F. E., Folorunso, O., Ibharalu, F. T., Osinuga, I. A., Abayomi-Alli, A. (2021). A probabilistic clustering model for hate speech classification in twitter. Expert Syst. Appl. URL: <https://doi.org/10.1016/j.eswa.2021.114762>
12. Jolanta Darczewska Piotr Żochowski. (2015). Rusofobia w strategii Kremla. Broń masowego rażenia. Ośrodek Studiów Wschodnich. 2.11.2015. URL: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/punkt-widzenia/2015-11-02/rusofobia-w-strategii-kremla>
13. Smart, Ch. (2022). How the Russian Media Spread False Claims About Ukrainian Nazis. The New York Times. 2.07.2022. URL: <https://www.nytimes.com/interactive/2022/07/02/world/europe/ukraine-nazis-russia-media.html>
14. Why do Russians have «Russophobia»? Researcher Peter Pomerantsev on the new level of Russian propaganda. Radio Svoboda. 5.11.2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiya-propahanda-russkiy-mir/32117144.htm>
15. #PutinAtWar: How Russia Weaponized “Russophobia”. DFRLab. 15.02.2018. URL: <https://medium.com/dfrlab/putinatwar-how-russia-weaponized-russophobia-40a3723d26d4>
16. Lozovyi, V. (2023). The use of the image of the enemy and «hate speech» as a component of the Kremlin's anti-Ukrainian policy. Materials of the 3rd International Scientific Conference «Military conflicts and man-made disasters: historical and psychological consequences». P. 102–107. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/41099>

Maria Butyrina
Zoriana Haladzhun
Lilia Temchenko

**THE CONCEPT OF HATE SPEECH IN THE PROPAGANDA DISCOURSE
OF THE AGGRESSOR COUNTRY**

The article attempts to catalog the key markers of hate speech used in the propaganda narratives of the aggressor country to create an image of the enemy. The article analyzes an array of propaganda material produced by the Russian Telegram channel «SlezhuZa». The most frequent and significant concepts for the propaganda ecosystem of the Russian Federation are identified: «Ukrainianism», «Russophobia», «decaying West», and «Anti-Russia project». The extra-linguistic circumstances of the origin of each concept are characterized; the etymological layer of each concept is revealed to expose its primary meaning; the polar components of the concepts are established through the explanation of lexemes with associative links, mythologemes, culture, and ideologemes. The linguistic picture of the world based on a particular concept is reconstructed. The historical manifestations of concepts that ensure their influence through the diachrony of «visions» of the Russian Federation are understood. The effect of the information bubble, into which the recipients of the Russian network channel «SlezhuZa» fall, is problematized, given the transboundary nature of the Telegram environment and the lack of development of media critical thinking among Ukrainian users. It is noted that hate speech, instrumentally used in hybrid influences, inspired aggression against our country and is now used to legitimize military actions. It is concluded that propaganda campaigns that unfold around precedent-setting narratives exploit the binary opposition of Us/Them, which keeps the image of the enemy in the focus of public attention. It is indicated that the lexical expansion of hate speech occurs through the creation of neologisms and occasionalisms. It is found that the peripheral meanings of the considered concepts are situational in nature of application, have a high level of associativity and allusiveness to the historical past.

Key words: hate speech, narratives, propaganda, network communication, Telegram channels, image of the enemy, concept, conceptual compound.